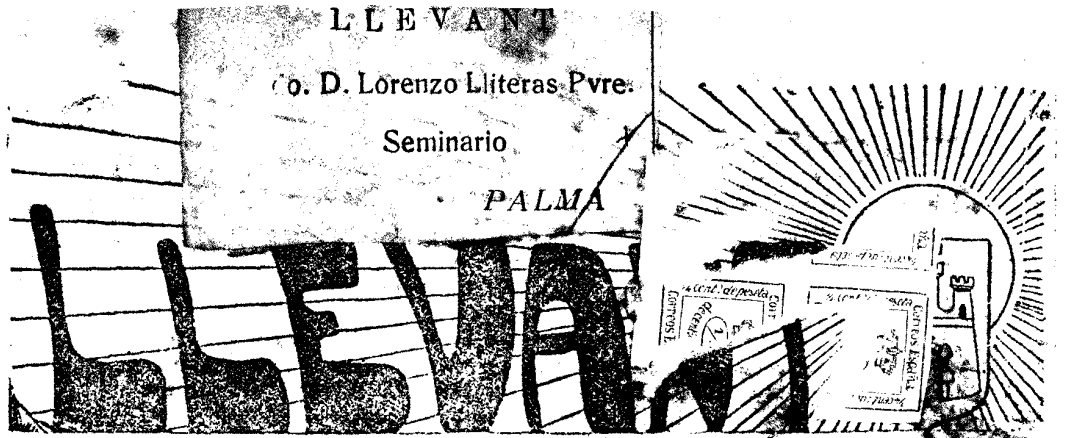

PREUS

Artá. Un trimestre	0'75
A fora id.	1'00
Al Extranjer id.	1'50

Número solt
15 cts.

QUINZENARI CATÓLIC MALLORQUÍ

Artá 15 de Septiembre de 1920

PER DEU I PER MALLORCA

Redacció i Administració
Quatre Cantóns, 3

PATRIOTISME

Ja que hem parlat de la nostra patria natural i hem donat a conèixer la nostra procedència, els trets característics de la nostra nacionalitat i la diferència que hi ha entre la patria natural i l'adoptiva, convé que fessim algunes reflexions sobre el patriotisme.

Està clar que tothom entén aquest en el sentit d'amor a la patria: a la disposició i voluntat de sacrificar-nos per ella. Però hem de fer remarcar que no tothom entén i practica igualment aquest amor, ni sent de la mateixa manera el patriotisme i d'aquí ve la diferència en l'aplicació i de com uns en nom del patriotisme enlairen la Patria fins a son grau més alt i altres en nom del mateix la capfiquen fins a lo més baix.

¿Com es comprèn això? Pot ésser que els dos obrin igualment de bona fe? Si. Mes, no per aixó els qui hi vegin més clar i no tinguin els ulls cecs per l'apassionament d'amor o d'odi han de deixar de treballar per anorrear el segon i fomentar el primer. Pels qui no acabin de veure clar l'assumpte fassem una comparança: manera distinta d'estimar dues mares a son fill respectivament.

Tots veim cada dia mares qui presen p'un mal intés, excessiu i cec amor a son fill li consenten sos capritxos, li donen tot quant vol, no son capasses a negar-li res, fomenten sa vanitat, consenten que malversí els diners de que disposa, per una simple queixa de cansansi o futil excusa, li fan deixar escolés, i el crien un grandolàs sense fici. Creis voltros, que aquella mare que de tal manera ajuda a la mala educació del seu fill, no creu estimarlo i obrar be? En canvi aquella que

tors la voluntat de son fill quant pretén coses dolentes, que'l puja dins l'ordre més estnerat i amb recta disciplina, que fomenta la virtut en son cor, encara que la trobi amarga, que l'anostra an el treball per més que li desagradi, que s'esforça en omplir-li el cervell de coneixements, d'educar-li el cos, el cor i l'intel·ligència encara que sápigua que les dificultats contrarien de tot d'una l'esperit del seu infant, no creis que obra també moguda per l'amor més intens?

Idó, així com l'amor de mare pot ésser tant diferent que una fassa de son fill un desgraciat i l'altre en fassa tot un homo, igualment passa amb el patriotisme amb la sola diferència que l'amor maternal pot ésser equivocacat però mai fals i en canvi pot haver-hi en pseudopatriotisme.

D'aquesta manera venim a admetre: Un patriotisme pur i vertader; un patriotisme equivocacat i un pseudo-patriotisme.

Anem a referir cada un d'aquests a la nostra Mallorca.

Estám vegent de cada dia més, com uns homos sense cor, tenguent sempre el patriotisme a la boca no reparen medes per crear-se un nom, per guanyar un acta, per adquirir diners encara que sia en desprestigi de la nostra terra, encara que quedi aquesta despullada dels seus drets, de institucions amb que s'honorava, de empreses públiques que eren per ella un motiu de gloria i font de benestar. Aquests, solen ésser els qui més fort solen cridar visca, en parlar de la patria i els qui tenen sempre la paraula patriotisme en el capet de la llengua. Més an aquests no vos hi presenteu a demanar en nom de Mallorca ni res que s'hi assembli, vos rebrán amb falses promeses i amb un ronriure vos mostrarán la porta. El patriotisme d'a-

quests homos es fals i a ells les anomenam *patrioters*.

Altres n'hi ha i son els més, que creuen tenir molt d'amor a Mallorca perque per res se mourien d'ella; perque al anar-s'en a barquetjar fins fora del port ja senten anyoransa; perque en ella hi tenen s'esposa i llurs fills; perque han sentit dir que es bella com el mar que l'enrevolta; perque la veuen mansa i pacífica com un aigua embassada; perque en ella no s'hi senten les remors que altres regions escolten del traqueteix de les maquinaries i les martellades dels manestrals; perque no son frequents les turbulencies ni conmocions socials d'altres punts; perque al venir eleccions encara el poble consent que se votin uns senyors que viuen a Madrid i que serveixen per fer nomanar colca empleat o crear una estafeta de correus. ¿I creis voltros que per aquesta gent hi hagi patriotisme més ben entés? Van de bona fe; son patriotisme es sincer, però permeteu-m'ho mallorquins, es equivocacat.

¿Quin es idó, el ver patriotisme?

Com ho hem de fer per demostrar que estimam verament a Mallorca? En el próxim n.º vos ho diré quin es el que jo enteng per vertader ja que l'espai no me permet fer-ho avui.

Aquest periódic está subjecte a censura eclesiástica.

Del Passat i del Present

Artá durant la pesta

Si llastimós era l'estat del poble de Son Servera durant l'epidèmia, tristíssim era també el del poble d'Artá. Gràcies a les rectes i pulcres ordes del Comendador D. Jaume Banyals de Montferrer i de l'heroisme i caritat de les demés Autoritats, religiosos i demés persones que se posaren a les ordres per capturar el contagi de la pesta, aquesta no acabà abans de matar tots els habitants. Perque se propagà d'una manera tan alarmant i propagada que'l nostre poble estava amenaçat de desaparèixer.

Segons conta D. Juan Lliteres la desobediència i el desordre amenaçaven conseqüències fatals per que no bastava l'esment i l'activitat de les autoritats per fer observar les més precises regies sanitàries com son enterrament de morts i desinfecció de les cases. Ningú volia treballar ni per dobles i si s'obligava a prestar per l'orsa a punts servícis queien malalts instantàniament.

L'epidèmia cresqué d'una manera extraordinària dins el mes de Juny i principis de Juliol estant la població horrososament consternada. Cada-ú cercava guardar-se i se negaven a atendre an el demés fins que vengué la reacció. Les autoritats se veien en un conflicte continuat i cercaven defugir com podien. D. Tomás de Vilatoronga tirà la renúncia del càrreg, però els demés membres de la Junta de Sanitat se negaren a admetre-la.

S'anà amb tota la l'estesa possible a la construcció de barraques per aïllar tot lo possible a les persones. De tal manera s'en feren que a Bellpuig el 23 de Juliol ja s'en havien construïdes 880. Els metges corrien d'una a l'altra per veure les novedats que ocorrien i al trobar atacats o morts se manava transportar-los als Llazarets o cementeris i se cremaven immediatament les barraques aont havien habitat.

La Tradició conta escenes tràgiques com haver-se trobat un minyó xupant al mugró de sa mare que ja era víctima de la pesta; de malalts que encara daven senyals de vida i ja eren enterrats; de pares acudir en cerca dels seus fills i enterrar-los de la mort de tots els membres de sa família i altres casos horripilants que la ploma se resisteix a descriure.

A la primeria se senyalaren cementeris un en el Recó, tres dins Bellpuig, un a Na Verra, un a Na Pati i altres, aont s'hi traginaven els morts en carros de parell, però arribà a esser tanta la mortandad que no essent sufficient el servei de carreters i fossers per dar sepultura a tots els morts en els llocs designats, s'arribà a enterrar en mig del camp

com dirém més envant.

La paga que se senyalà an els infermers i fossers, era de 20 reals i així i tot no s'en trobaven haguent d'apelar an els soldats i presidaris anomana's en el capítol anterior.

An els fossers se'ls obligà a fer les fosses mes fonjes i més llargas, que se cubriessen el cadavres de cal i lo demés de terra, que se cremassen les robes dels apestats i que dins les cases buides s'hi deixàs cal viva.

La miseria, com ja hem dit era de cada dia més grossa, de manera que ja el dia dos de Juny se vegé obligada la J. de Sanitat a acudir al Governador D. Guillem Montis exposant-li la trista situació del poble i de l'Ajuntament que se trobava en falta de recursos i demanar-li socors.

La gent apelà an el recurs d'acudir a les possessions a demanar aliments però d'una manera tan abusiva que D. Jaume de Banyals que habitava a la Pont Soberana, hagué de passar orde an els amos perque no entregassen res a ningú a no ser que duguessen un escrit firmat p'el batle.

Atavors se donaren a segar el camp lo qual fou terminament prohibit per el batle amb un pregó que feu fer el 23 de Juny ordenant que ningú recullís els grans ni els entrassen dins cap casa. Que se fessen païes en el camp i que els qui no tenien segat heu diguessen al Ajuntament i ell se cuidaria de segar-los i heu reculliria pagant son valor.

Tots els servícis s'havien de pagar monede de tal manera que el metge D. Bartomeu Obrador per fer arribar un ofici a uns del batle hagué de donar deu reals, per aixó li demanava que ano n'hi hagués una ordenansa per aquests servícis.

De cada dia, aumentant l'epidèmia, se sentia més la falta de medges i Deu toca el cor dels professionals de Mallorca i de fora haguent-nhi molts qui s'oferrin espontàniament a venir a ajudar-nos en cas tan apurat.

El dia 3 del mes de Juny D. Martí Bonet batle de Manacor recomanava al metge D. Bartomeu Nadal que veriffa per assistir als malalts com igualment D. Bernat Pons de Binisalem i D. Bartomeu Obrador de Felanitx com hem dit a altre lloc. Però qui mereix especial elogi fou el jove i ardit metge catalá Dr. D. Bonaventura Casals que expressament vengué de Barcelona per observar la pesta i que més tart dirigí l'espurgament com dirém més envant.

El pánic reinant feia que els malalts se trobassen en el principi sense assistència ni fins i tot dels parents més pròxims.

La Junta de Sanitat dispongué per aixó que tots els malalts se duguessen an els hospitals aont hi hagués sufi-

cientis infermers a les ordres d'un Celador

Entre els quatre menorquins que tenguent empeltat el pus bubonari hi havia un tal Juan Sintes que exercia el càr eg d'erbolari i havia vengut amb un relligiós agusti el qual s'offerí a fer de cuiner an el Llazaret de Bellpuig.

Se veu p'els documents trobats qu'en el fort de l'epidèmia no bastava el servíci, i se l'patien gravíssims. descuits Segons una comunicació an el Batle d'Artá de mitjan Juny feta per D. Antoni Canela diu una casa hi havia un cadavre de quinze dies. S'obligà al erbolari Sintes a anar a cremar-lo i fu nigar la casa però aquest digué que per ell fer-ho volí i enmanar-se'n 20 homes. D. Antoni Canela se queixava an el batle d'aquesta exigència diguent que no trobava deicas enviar vint persones sanes, robustes i en familia an el moridor, i s'offeria ell a arretglar-ho amb un infermer.

L'apotecari D. Gregori Morey fogí i estigué molt a compareixer de tal manera que dia 14 de Juliol el metge D. Bartomeu Obrador oficià an el batle diguent-li que fes de manera de cercar-lo i fer-lo tornar an el seu lloc perque la seua ausencia era un gros perjui per la salut pública. El mateix dia i en altre ofici el metge esmentat i D. Bartomeu Nadal també demanaven an el batle que els se fes remesa de pedasses de fil blanc p'el Llazaret de Bellpuig, 4 cortans d'oi i un cortó d'aigordeat amb dues elles grans i que tot heu precisaven el dia 15 a les sis del mati.

Aquestes notes escrites casi sense orde revolvaven el pánic, el malestar i la desorientació que reinava dins el poble com també l'esfors de les autoritats i dels metges per salvar a una gent que sens dupte hauria fatalment sucumbit víctima de la pesta si la direcció dels científics i la ma de Deu no hi haguesen cercat remei.

CONMEMORANT LA PESTE

Segons sembla en les próximes festes que se celebrarán a Bunyola un dels números més simpáticos serà el del recort al Pr. Fr. Bartomeu de Bunyola víctima de la Caridat ajudant al apestats de la nostra vila en l'any 1820. Procurarem donar conta als nostros lectors dels actes que se celebrarán en la patriótica vila.

Noltros hem perllongat un poc la celebració de les festes del centenari per veure si podria esser tenir ja entre noltros al celebrar-les el nou Rector. La Comissió ha de reunir-se dins poc temps i donarem a coneixer als nostros lectors els acorts que prenga.

Escoles, Mestres i Nins

DIARI ÍNTIM

Hem cobrat nou alé. Les vacances estivals mos han donat ocasió de respirar aire pur, de fer exercicis físics, de enmaguetzemar energies per la nova tasca a dur a cap durant el curs qu'anam a comensar.

Llegint periòdics, consultant llibres i revistes, retocant plans ja provats, projectant-ne de nous, ampliant o refent programes, hem senyalat noves normes a seguir en la labor escolar i casi no hi ha mestre que no vagi a recomensar la seua feina amb l'optimisme que umpl el cor abans de sufrir la més petita desil·lusió.

¿Qué aquestes vendrán, que sufrim desenganys en el nou curs, que a la pràctica serán casi irrealisables els plans preconcebuts, que no mos darán resultat les teoríes que mos hem forjades? ¿I qué? Mai serà del tot perdut el nostre esforç. Colca cosa en quedarà dels nostros estudis i de les nostres cavilacions, i sols que a final del curs que anam a comensar poguem dir que degut als projectes ideats durant les vacances, han progressat un poc mes els nins a nostros confiats, ja mos podem donar per ben satisfets.

I ara, companys benvolguts, encara que sé que tots el coneixeu i fins que molts el duis, en les vostres escoles, permeteu-me que vos recordi una costum practicada ja per alguns mestres, una santa costum que consegueix fer més perfecta la tasca escolar.

Heu record precisament, perque es estat un dels meus punts de meditació durant les vacances. Me referesc al *Diari íntim*.

Els mestres duen els registres retglamentaris; assistència, classificació etc, molts fan dur an els deixebles el *Diari de classe* aont anoten un dia darrera l'altra els treballs que se duen a cap dins l'escola. Però, el mestre qui vol lograr major perfecció, además de tots aquests registres en du un per ell, un que guarda per si mateix, que ningú més que ell deu rellegir i per aixó se li dona el nom de *Diari íntim*.

Aquest no es sino un quadern

aont el mestre cronologicament hi va anotant tot quant li sugeresca la pràctica escolar, i l'intimidat amb sos deixebles.

En ell chi consigna les faltes pedagògiques en que incore, els nous projectes que concebesca, els defectes de cada un dels nins i els remeis que se proposi aplicar-los; els successos més interessants de la vida escolar, els desenganys que vagi rebent de la pràctica, de les autoritats, dels pares, dels alumnes, de qui sia.

Cada nou pensament, cada nova orientació concebuda ha de quedar gravada en el *Diari íntim*. Però aquest no ha de estar arxivat dins un calaix de la nostra taula o en un estant de la llibreria. No millor, molt millor seria si son tamany mos permetés dur-lo sempre a la butxaca, perque lo interessant d'aquest *Diari* es que se pugui sovint, sovint rellegir-la.

En les hores de pessimisme que moltes voltes mos invaeixen serà ell el nostre consol, el nostre encoratjador, el qui mourá novament la nostra voluntat cap an el treball, perque ell mos ensenyará de quina manera en altres moments semblants hem reeixit d'aquell estat.

En les hores de satisfacció davant un nou projecte refrenará un poc las nostres ilusions mostrant-mos els desenganys d'altres vegades i constantment serà un regulador del nostre esperit.

Creim que son molts ja els mestres que duen el *Diari íntim*, però convendria que fossin tots, perque estam segurs que la seua feina sería molt més perfecta.

Sabem d'un mestre que tenia la costum de pegar an els alumnes, fins an el punt de usar d'un garrot i per poca cosa, per un error involuntari del nin per una futesa el garrot queia damunt la seua esquena. Tenia bon cor aquell mestre, i fins li sabia greu tenir costum tant lletja. Un dia parlant íntimament me confessá son defecte i el desitj d'esmena. Li vaig aconsellar que dugués el *Diari íntim* i que consignás ja en la primera plana: *Avui no pegaré a cap nin*.

El vaig tornar trobar un altre dia i me digué: El vosfre consell

me feu corretjir aquell defecte. Ja no pec. A la primeria no sabia estar sense el garrot. Cada dia al relletgir el propósit de no pegar, el refermava dins mon cor i he arribat a conseguir orde en la clase sense donar casties corporals.

En vaig estar satisfet, com hi estaria molt si aquesta contarella damunt LLEVANT fes determinar a alguns de mos companys a dur un quadernet de tant de profit.

UN MESTRE

ORTOGRAFIA MALLORQUINA

Ci CH

A voltes, la c final de síl·laba quant va seguida de consonant que no sia l o r pot confondre-se amb la g. S'ha de tenir en conta que s'usa c davant tota consonant que no sia m, n, d i g. En els demés casos s'escriurá g. Així s'escriu *pacte, acció, faestmil*. En canvi: *Magdalena, Magnolia, dígne*.

A final de paraula s'escriurá c com en *arr, corc, fresc, poc, manco* en aquelles paraules que al formar derivats tenen g. Per exemple: *sang* perque fa *sanguinos*; *llarg* per *allargar*, *fang* perque fa *fangós*.

Hei ha encara alguns escriptors que segueixen l'antiga costum d'escriure h després de la c final de paraula com *lloch, poch, etc*. Aquest us está casi desterrat i sols se conserva en els llinatges i noms toponímics (viles, possessions etc) V. g. *Bosch, Cursach, Lluch, Millach*.

En principi de paraula sols s'usa chor (coro) per distingir-la de cor. (corazón).

Socials i Agrícoles

Les mosques

Acabament

Vida i costums.—Les mosques xupen amb la seua trompa les substancies que les serveixen d'aliment.

La *picadora* viu xupant la sang del homo i dels animals. Entre aquests els més perpudrats son els de cabrestes i els bons. I per la causa de tenir mesclat el bestia bó i el malalt aquella es el medi per empeltar moltes malalties; i se creu també que contribuex a la difusió de certes malalties de les persones.

La mosca doméstica o comú, menja llepant i xupant, sense picar, emperó. Les substancies sólides les disol per medi de la saliva i té una inmensa varietat de gusts. Hi ha substancies que la atreuen d'una manera especial, el sucre, la mel, la llet, però també l'hi agraden els cadavres, els caramulls de fems, les llagues, les espinades..... La mosca corre, tresca per tot, habitacions, mobles, escupidors..... posant en tot lloc la seua trompa, essent per tal motiu un dels principals agents de propagació de certes malalties.

Per aquest motiu es que se predica tant la guerra a les mosques i en les nacions més adelantades s'empleen infinidat de medis per la seua destrucció.

Aquest son molt variats i coneguts de tot-hom, així com les cortines i teles metàliques que serveixen per defensa. Es bó fer present que per cada mosca que se mati a la primavera s'evita el neixement de la infinidat que hem apuntat més amunt.

A algunes ciutats americanes han conseguit acabar casi per complet amb les mosques, lo qual demostra que una lluita constant pot donar per tot arreu, el mateix resultat.

Peró, segurament molts dirán. Com pot esser que les mosques criin tant? No seria possible donar una passa! Es que les mosques no son les reines de la creació i tenen els seus enemics naturals.

Les gallines i els pollets en els femers i estables destrueixen un sens fi d'aquells cuquets que

an els pocs dies volarien per dins les cases i els seus voltants. Els auçells insectívors tities, oronelles, cabots, lloques etc, en fan un consuta horrorós. Les aranyes dins els estables i fora, filen les sues trenyines per cassar les que passin descuidades per allá aprop.

Finalment un boleteu, una floridura que se desanrol·la en comensar el fret en destrueix una infinidat. Tots n'haureu contemplades de mosques florides enganxades per parets, vidres i portes; el bolet creix, se multiplica, posa rels les quals penetrant en el seu interior les maten rapidament.

FELIP FERRER I VERT

CULTIUS I BESTIAR

IV

OVELLES I PASTURES

Segat el blat, correspon quedar pastura i si la terra dona erba de si amb abundancia no importarà sembrar hi res, però si la vegetació espontania es pobre sembrarem quatre grans de civada mesclada amb vesses i tan prest com ploqui entre les dues mares de Deu.

Les ovelles, acabat de segar i retirades les garbes de faves, civada, blat i ordi comensarán les estivades i tendrán un bon temps, llavors comensará a caure la fulla d'amal·le i se posarán com a tamborinos. Els porcs acabat de fer les passades i cercar les espigues tenon una temporada dolenta fins a les figues, però los auxiliam amb remolatxa i tot va bé.

Plou entré les dues mare de Deu i ovelles i porcs acaben de anar dins lo que ha d'esser pastura i van per tot lo demés que ha d'esser civada, blat, faves i ordi, i quant ja tenim molt de tros sembrat que ses ovelles comensen a ballar estretes les ajudam amb paius de faves, guixes, pesols, etc. i en el Desembre i Janer les dam un bossinet de pastura i horabaixa les acabam d'omplir dins la civada.

Durant aquest temps te lloc la nada de mens i procuram que vagin a jeure ben plenes. Devers el Febrer les pastures ja tenen molta de forsa i le dam amb aima a les ovelles i el 15 de Febrer acabam de anar dins la civada.

Així passen l'any i quant arribam an el mes de abril comensam a llaurar la pastura i les ovelles i porcs van aprofitant erbes i arrels i acabam quant es l'hora de segar les fa-

ves i passades les ovelles i porcs per les faves, llauram així com saben els lectors.

Com a ferratjes sembram remolatxa, en dam a les ovelles, porcs, bestia de feina i gallines i es un bon past, també tenim sembrada *ancloa* i aufaus de Provença que son uns grans auxiliars.

Els porcs que hem escullit per engreixar, los arrancam amb remolatxa teada, bollida i capolada amb máquina i mesclada amb farina d'ordi donant-mos un gran resultat perque quant venen les figues tenim ja els porcells mig grassos i les substituim la remolatxa per figues capolades i mesclades amb farina d'ordi, donantlos també qualca grapada de faves i aquells animals se fan bons ferm augmentant mes de mig kilo per dia cada un.

Acabades les figues, aquells porcs están casi madurs, les dam els derrerers cuidados i amb estar fets, a la romana, agafant un caramull de dob-bés els quals alegren el pagés si, però, no son més que lo que val lo que ha dot an el porc, es dir, alló es brut, però hem feta una lladriola poc a poc, la qual trencam el dia de vendre els porcs i contam els dob-bés.

Així va el mon. Salut i fins un altre dia.

L'amo de sa clasta

Sindicat Agrícola Catòlic

El Sindicat camina. En la darrera Junta General se dona conta an els socis que plens d'entusiasme acudiren, de les grans operacions que tenen entre mans els sindicats i la Federació.

En primer lloc se parlá de la venta en comú de porcs grassos, els quals, sirán classificats en dos o tres grups i entregats a la Federació la qual cuidarà d'enbarcarlos cap a Barcelona amb un barco provist de motor auxiliar, que te contractat an aquets fi, ja que la companyia de vapors consent a que el trust acaparria tot el lloc disponible.

Després se parlá del bessó, la venta en comú del qual també la tenen acordada, haguentse posats amb relació amb Londres.

La pasta d'aubercoc probablement se podrà vendre a bon preu ja que els Sindicats agrícoles comensen a esser coneguts i se fonamenta la confiança amb ells, així es que, es molt probable que prest se buidi el maguetzem.

Per les impresions que hem pogut recullir hem treta la consecuencia que les operacions ressenyades sirán un éxit.

Plana literaria

Avui, com en altres anys en fetxa semblant, honram les nostres columnes publicant una poesia original de la poetisa artanenca D.ª Margalida Estelrich. Se tracta d'un dialecte que fon escrit expressament per la Tarda literari-musical que diumenge passat celebrá l'Associació d'Obreres de Sant Josep de la nostra vila, i que ressenyam en altre punt d'aquest número. Fou recitada per dues nines i molt celebrada p'el públic. Si be es natural que més plagui sentir-la recitar amb el gest corresponent a dues innocents ninetes, estam segurs de que els nostros lectors la llegirán amb verdadera delectació.

Aqui va

Desprendiment

Margalida. ¿Qui hi ha aquí?... Ave Maria Lulú.

(Sortint abraçant sa seua amiga)

¡Morada meva ¡qu'ets tú?

M. ¡Jesús, qu'hás crescut, Lulú!

L. ¿I tú? Jo no et coneixia.

M. He sabut qu'eres aquí, i amb lo molt que t'anyorava creumé que foc me cremava fins i tant poré vení a darté s'enhorabona.

L. Si, fieta; m'he examinat de música, i he lograt guanyá sa nota més bona.

M. ¿De quants de cursos?

L. De quatre.

M. ¿T'en dugueren a Madrid?

L. A Barcelona, i profit he tret a força de batre. Nou hores era sa mida d'estodiá.

M. ¡Quin ramell!

L. Es miracle el sè un anell; ¡peró ja es meu, Margalida!

M. Ben segú qu'es molt hermós,

L. Quant mon pare el me durá sa primera qu'el veurá sirás tú... ¡Es preciós! Cada dia quant anava a repás de sa lliçó a devant un mostradó embadalida quedava. Un safir, imaginat,

des mes blaus, des més llampants enrevoltat de brillants...

M. ¡Si qu'eu deu essè caret!

L. Tres mil cincentes pessetes.

Encare qu'em sabés greu

me deia: Mai seré meu

«Si ei guanyes amb ses manetes

s'anell que contemples tant

será teu; t'ho dic desd'ara.»

Aixó me va dí mon pare,

i com ei fos un encant

me prengué un frenesí,

¡estudia qu'estudial

i amb sos colors, cada dia,

que te S'Arc de Sant Martí,

aquell anell misteriós

d'espléndida visió

me mostrava es bellugó

de mil xispes de colós,

M. I com no el dus a n'es dit?

L. Perque mássa ampla em va está

i un ben igual m'en ferá

encara que més petit.

M. Qu'el disfrutes amb salut

perque molt el te mereixes.

Are m'en vaít,

L. ¿Ja parteixes?

M. Si fieta. Quant he vengut

m'ha comenat molt ma mare

que ves se seva pobreta;

te una mina malalteta

i ¡miseril..

L. ¿Com es ara?

M. ¡Oh! Son pobrets vergonyants;

res volían demaná

i passaren sense pa

casi un mes.

L. ¡Pobres infants!

¿i ara?

M. Los ha gombolat

essè de ses Josefines.

L. ¡Aixó son obres divines

qu'inspira sa Caridat!

Voldria veurehi dedins

molts de pobres...

M. ¡Ai Senyó!

Si tú no sabs lo pitjó.

L. ¿Que vos manca res?

M. Ding-Dings.

Pobrets hem de refuá,

amb ben molt de sentiment

que no es poren da aliment

ni casi gonyarsé es pa.

L. ¡Qué dius! ¿He d'aná enflocada?

amb anells de setcents duros,

quant un pobret passa apuros

per gonyá sa pastarada?

A mon pare li escriuré
més prest avuí que demá.
que s'anell ha de quedá
per vendre a Ca S'Argenté.

(Abraçant Na Lulú)

M. ¡Lulú de sa meva vidal

¡Quin exemple tan hermós!

L. Qui vol tení es cor gojós

que fasse be, Margalida.

M. Com s'Evangeli es de cert:

qui gojós se vol sení

pes pobres ha de tení

sa bossa i es cór ubert.

Ara ja he dit sa meva;

vostés hu comproverán:

donin molt, i s'en mirán

tots com un pasco, a ca seua

MARGALIDA ESTELRICH.

LA NIT DAMUNT

LA CIUTAT (1)

Ja es passat el bull del dia,
i estingit el sol malalt,
l'avalotada cridoría,
l'emanació del pecat.

Entrada es la nit austera
amb gélida puritat.
Dins una buidor feresta
i un silenci ple d'espant,
la ciutat jau arrufada
com béstia en insegur jas.
Tremolen ses llumenaries,
semblen ulls expiretjants.
Ressona la cridadissa
dels grins invadits d'esglay.
El mussol tristment gemega.
tot contrit i humiliat.
Els abres cuberts deombres
fan penitencia postrats.
Innocents picarols planyen
la tremenda iniquitat.
Vibrant la lluna argentina
s'expandeix solemnia;
Sa llum parla i profetisa,
sos raigs sou amenaçants.

¡ay Jerusalem corrupta!
¡convertit a ton Deu Sant!

Caelifer.

(1) Visió de Ciutat desde la Fort Santa.

Notícies i Comentaris

El Dret foral

A la fi el nostre Col·legi d'advocats ha acordat per denou vots contra *tretze* aprovar el dictamen de la majoria de la comisió nomenada per aquest fi, la continuació del nostre dret foral com apèndix an el Codic Civil de l'Estat.

Es una vera prova d'amor a la terra, es una vera prova de patriotisme sà, la que han donat la majoria de votants vel·lant perquè se conservin les saues costums heretades dels nostres avis, en contra del uniformisme xorc patrocinat per tot l'element caciquil de Mallorca, per l'element que tenguent en ses mans la direcció de la politica, no sab fer altre cosa que dirigir el carro de cap al avenc, al fons del qual ha de quedar capolada la nostra dignitat com a poble conscient.

Es curiosa la votació; *tretze*, es el número fatidic, amb el qual han coincidit els qui han votat contra la seua mare, contra el seu esser. Jo no les arrendaria les ganancies. L'any qui vé an aquest temps en parlarem senyors caporals, si no feis un bon acte de contrició i comensar la vida nova de ben dirigir lo que el fat advers vos ha encomanat; es molt probable que el *tretze* que se vos ha presentat inesperadament en fassi de les seves. Percu- riositat volem que al costat dels benemérites, dels qui amb aquesta ocasió han posat tan alt el nom de Mallorca, vagin els noms dels il·lustres que s'han volgut diferenciar de tot-hom, fins de la premsa qui en aquesta ocasió s'ha mostrada fervent partidaria del nostre dret.

Benemérites: D. Enric Sureda, D. Jusep Sampol, D. Pere Bonet de los Herreros, D. Nicolau Dameto, D. Jusep Morell, D. Mateu Jaume, D. Pere Sampol, D. Juan Tugores, D. Lluís Alemany, D. Jusep Planas, D. Jaume Muntaner, D. Antoni Pou, D. Bartomeu Font, D. Sebastià Ferrer, D. Bartomeu Simonet, D. Juan Oliver, D. Lluís Martí, D. Antoni Ballester i el President D. Ramón Obrador, Total 19.

L'oposició: D. Antonio Barce-

ló, don Tomás Muntaner concejal maurista, don Bartolomé Fons, id. id. don Alejo Corbella concejal idóneo, don Francisco Barcelo, id. id. alcalde de Palma de Mallorca, don Antonio Montcada, que no es parent dels Montcades, «don Manuel Guasp», caporal dels mauristes, «don Luis Canals don José Socias, diputado a cortes por Palma de Mallorca, don Joaquin Pascual, liberal de 1.ª fila, «don Sebastian Mora,» 11, «don Rafael Moll,» 12, «i don Miquel Grau,» 13.

CAMI DE LA REVOLTA

Es molt sensible haver-ho de confessar i més trist encare l'haver de contemplar, mans fentes, com tots els elements revolucionaris s'uneixen per destruir la societat. No heu vist com els socialiste i sindicalistes s'han pactat per anar a una acció comú convensuts de que l'unió fa la forsa?. No fa molt de temps aquests dos bandols eren incompatibles, la seva idealitat era tan oposada que fins se barayaven ells amb ells. Avuy tot ha canviat, l'esperit revolucionari triunfa, retira els ideals i camina de cap al abim insendable dels sense cap.

Aquesta unió pareix circumstantial, però lo cert es, que el domini del element anarquista, del element que vol implantar el comunisme revolucionari, que no es, ni de molt, el millorament econòmic dels treballadors, se veu a les clares. Lo que passa amb les vagues, en les quals, els pocs, els anarquistes, dominen, passa també amb aquesta unió, deduint-se de les paraules del manifest publicat per els dos organismes qui han pactat, la Confederació General del Treball i la Unió General de Treballadors. En aquest manifest no si respira més que odi contra les classes directores, especialment contra els qui avuy s'han organitzat per la propia defensa, el dret a la qual, se nega per aquests quatre borts, per apuets mals fiis, qui sab, si d'una mare santa.

La tot aixó, el Govern jugant a crissis; el Govern del Sr. Dato qui ha passat l'estiu dormint la

sesta, calla, i no sols no se preocupa de cercar solucions, sino que segueix dormint i diguent que per tot hi ha tranquilidat.

Ja tenia rahó un bon amic qui deia que *governar, a Espanya, es geringar.*

Nadadores en perill

Dia primer d'aquest mes dues criades de Ca D. Juan Villalonga, (a) Llovet a una fia d'en Pere Mossion i una d'en Mateu des Forn, a Calarratjada anaren a «L'Agua» i determinaren prendre un bany. Confiades en que hi havia molta arena se feren enllà fins que trobaren un banc d'arena i al posar peu més enllà perderen el fort i asustant-se, perderen el mort i comensaren a fer el bategot i a cridar ajuda. A la platja hi havia un fill d'el retratista de Manacor D. Pere Sansó i un carabiner D. Gabriel Morales els quals al veure les atletes en perill sen e cap reparo se tiraren a l'aigo i amb prou esforç lograren salvar a les dues hanyistes d'euna mort segura, essent auxiliades després per altres persones que hi acudiren.

Els dos salvadors se feren dignes de que la societat de Salvament de náufrecs" tenga en consideració aquest acte.

Altre perill

La nina segona del nostre amic D. Rafel Bienes Tolosa essent an el Carregador, tengué la desgracia de caure a la mar en un lloc aont de no trobar qui la tregués immediatament corria perill de anegar-s'hi. Per sort hi havia allà un vell mariner anomanat Es Ferrer Carbó, que conta ja vuitanta anys el qual sense pensar-s'hi gens se tirá a la mar i salvá a la nineta. Aquest acte del Ferrer Carbó es estat comentat molt favorablement.

D'ULTIMA HORA--Al entrar en premsa el LLEVANT mos enteram de que han estat anomanats Superior del Convent del PP. Franciscans en aquesta vila el P. Pau Puigcerver actual Mestre de novicis, de Lluchmajor el P. Amer, d'Inca el P. Llinás i de Palma el P. Vidal.

Se diu ademés que venen destinats a Artá el P. Francesc Fornés i el P. Mateu Amorós naturals tots dos d'aquesta vila.

Estam tots d'enhorabona.

D'Artá i sa Comarca

Tarda literaria-musical

DE LA

ASSOCIACIÓ DE OBRERES
DE SANT JOSEP

El dia 8 d'aquest més a les 4 i mitja del capvespre la benemèrita Associació esmentada celebrà en la Sala-Escola dels PP. Franciscans d'aquesta vila l'acte literari-musical que cada any solen fer per recaudar limosnes a benefici dels pobres.

Ocupaven la presidència el Rt. P. Provincial Fr. Bartomeu Salvà, l'Econom de la nostra vila D. Sebastià Lliteras Pvre., la Junta de l'Associació, el jutge D. Juan Sancho i altres distingides persones.

D.ª Remy Bahamonde llegí un hermosíssim discurs ensalçant la virtut de la caritat i l'Associació d'Obreres Josefines demanant a la concurrència que ajudi amb son èbol a un obra tan benèfica.

La Secretaria D.ª Margalida Sureda donà lectura a una ben escrita Memoria segons la qual hi ha actualment 64 socies actives i 116 honoraries. Durant l'any n'han ingressades 2 d'actives i 6 honoraries i hi ha hagudes dues baixes per mort de D.ª Victoria Querqas i D.ª Bárbara Alzamora a qui dedica un sentit recort.

Les socies han contribuït durant l'any en 862'10 pts. en l'acte literari de Setembre de 1919 se reculliren unes 277 pts. i amb la rifa i capta del Maig 140 pts. S'han distribuïdes 1144 pts. de limosnes entre diners, comestibles, roba, etc. Avui conta amb un fons de 634'93 pts.

Se recitaren les següents poesies: «A mi madre» la Sta. D.ª Juana Aina Sureda, «Celestial embajada» per la Sta. D.ª Antonia Juan, «La doncella la canço» per la Sta. Catalina Serra.

Ademés les ninetes Margalida Blanes i Margalida Oleo recitaren el diàlec «Desprendiment» i les senyorettes Catalina Sureda, Aina i Antonia Blanes digueren *Una Missó aprofitada* escrites expressament per aquest acte per D.ª Margalida Estelrich que ha tengut l'amabilitat de deixar-les-mos publicar.

En la part musical el Chor d'obrerres de cada dia més nutrit i més perfeccionat cantà l'Himne a Sant Josep, «La Caritat» de Rossini a tres veus, «Les roses» a chor i «La Fé» d'en Rossini.

La Sta. D.ª Antonia Juan executà en el piano Primer vals en mi bemol d'en Durand i l'Obertura de Polka y Aldeano i les germanes Stes. Massanet tocaren a quatre mans Danza de Grieg n.º III i la n.º II.

Al final el Rt. P. Provincial feu un bell discurs elogiant la tasca de les Obreres, anuncian-les que era portador desde Roma d'una benedicció del St. Pare i d'un recort del P. General digníssim P. Rigo i del P. Garcia i acabà donant a tots la més coral enhorabona.

Tots els números foren aplaudí-díssims per la concurrència i del Cronista mereixen totes les que hi prengueren part una entusiasta enhorabona.

Que no abandoni mai obra tan meritoria i seguesquen cada any celebrant actes tan simpàtics que ademés de ajudar a recaptar limosnes p'els seus pobres, son un indici de que Artá vol revivre en l'Art i en la Caritat de Jesucrist.

LA TÓMBOLA

La tómbola qu'anunciarem en el número passat per el quart diumenge d'aquest més s'es adelantada i se obrirà si Deu ho vol el pròxim dissapte a les 7 del vespre.

Hem estat convidats a veure els treballs d'organització i els objectes qu'en ella entrarán i vertaderament n'hem sortit meravellats.

L'instal·lació s'ha feta just davant l'escenari del Teatre Principal.

Hi ha una ampla graderia cuberta amb una gran bandera espanyola i atapida de diners de valiosos objectes que a ella s'han destinats.

El logi de la Sra. Directora de la Institució D.ª Andrea Valentini i perquè el poble veja el desprendiment de la Institució Blanes i demés distingides famílies que hi han contribuït, acudint per fer constar-hi tot-hom uns quants objectes que hi han contribuït, acudint per fer constar-hi tot-hom uns quants objectes de molt de valor; moltis simpatias el noranta per cent, mos arribarà a dir que passen del valor de 0'30 pts. que tindrà cada billet i sols uns pocs no arribarán a aquest valor.

Es de creure que tant per lo dit com per la devosió que tot el poble professa a la Patrona de la nostra vila a les reformes de qual iglesia va destinat íntegrament lo que se tregui, tothom acudirà a contribuir amb son granet d'arena a fer que sia un éxit aqueixa tómbola.

Així ho esperám.

CRONICA

METEOROLOGIA — Durant la quinzena en general ha fet calor. Alguns dies d'humitat i un de vent. El dia 12 a la nit feu llamps tota la vetlada a tota la part Sur i al endemà feu una bona sayó.

AGRICULTURA.—La gent camperola, aprofitant la saó comensa la llaurada. En els lloc d'oli se cull la primera oliva caiguda i fan el terró. N'hi ha a moltes bandes poc manco que mig esplet. Se verema també de bon de veres. A la Colonia ja han acabat. Hi ha bona anyada. Les metles han arribat a pagarse be. Ara oscilen entre 45 i 50 pts. la cordera. Els porcs grassos tsnen ja bon preu. Se fan compres a 27 i més pesetes l'arrova.

De fruites. els horts n'están plens i tenen bons preus; les hortolisses han estat complaçents fins al present, deixant collir fruit amb abundancia el qual se paga a molt bon preu. Moniatos a causa de la seca se'n feren pocs.

Les figueres donen moltes figures, però el temps no ha estat gens bo per secaries i se'n han fetes de malbé. hi ha rol'los de moltes corderades que han perdut les fulles degut an el rovei lo qual ferá que els fruits perdin notablement de valor.

SANIDAT.—Seguim gracies a Deu en bon estat de sanidat. No hi ha malalts de molta gravetat, ni epidemia.

MORTS.—Ha passada a millor vida na Magdalena Singunyola d'en Francesc Butto després de llarga malaltia. També ha mort un ninet de sa Vda. de l'amo Antoni de la fabrica de gaseoses. Al cel los vejern a tots.

VERBAL ENVISMAT.—Durant cinc sessions diferents, s'ha vist en el Jutjat de pau d'aquesta vila un verbal per resoldre una qüestió entre n'Antoni Morey i en Monjo. Pretenia un treura a l'altra d'una finca seua que li tenia llogada, al·legant que no li pagava la renda. L'altre deia que li havia pagada i per document treia un rebut fet de sa dona del primer però sense firmar. El poble hi prengué molta part apassionant-se; a cada verbal hi acudien més de 150 homos. Per esser un cas poc vist dins Artá l'hem volgut commemorar. Acabaren com casi sempre amb una compostura.

AQUESTS ATLOTS.—Seguim, seguit llamentam desgracies d'infants i encare no son moltes per els perills en que se posen. Aquexa setmana quant l'Automòvil-Correu s'en anava a Capdepera, un nin d'en Biel Tasá, amb una guarda més qui ho saben fer molts de dies se penjá adarrera; quant volgué amollá no gosava a causa de la velocitat i fou arrossegat un bon tros fent-se molt de mal a un ui. Es hora de posar remei an aquestes coses, si no hi haurá desgracies grosses.

Gran Colmado Artanenc d'en GUIEM BUJOSA (a) Ganancia

SE VENEN BONS I BARATO

Comestibles de tota casta, licor, dolces, galletes, etc., etc. ● Gran d'ús surtit e Perfumeria

Aquesta casa es s'única depositaria dins Artá del ANIS TUNEL

Fixau-vos be en sa Direcció: **CARRÉ DE PALMA 3 ARTA**

L'agencia Bujosa (e) Ganancia serveix amb esment, puntualitat i barata qualsevol encàrrec se li fassa per Ciutat i peis altres pobles de Mallorca

Despaig a Artá i **CARRÉ DE PALMA N.º 3** - Despaig a Palma: **ESTANC DES BANC DE S'OLI**

GRANDES ALMACENES

San José

DB

Vda. Ignacio Figuerola

Laneria	Zapateria	Pañeria	Bordados
Lenceria	Confecciones	Pañoleria	Tapicerías
Camiseria	Corseteria	Corbateria	Alfombras
Merceria	Sederia	Bisuteria	Perfumeria

ABRIGOS CAPOTES PALLIZAS IMPERMEABLES

Artículos para luto -- Géneros de punto -- Bastones
y paraguas -- Artículos de viaie

SASTRERIA - MODISTERIA - CAMISERIA

Mantas de Lana - Chanclos de Goma

Gran sección de Peleteria

Ventas al contado-Precio fijo-Teléfono, 217--PALMA- *Esta casa no tiene sucursales*

La Fonda Randa, de Esteva

Carré de Palma, 48—ARTA

S'ES OBERTA FA POC. TOT ES NOU
I LLAMPANT. SERVICI ES MERADISSIM

Prontitut

SEGUREDAT I ECONOMIA

Ensaïmades i panets

En lloc se torben milós que a la

PANADERIA Victoria

ES FORN NOU

D'ES

Miquel Roca Castell

A sa botiga hei trobar eu sempre pans, panets,
galletes, bescuits, rollets, i tota casta de pasticeria

TAMBE SE SERVELX A DOMICILI

Netadat, prontitut i economia

DES PAIG Carrer de Palma 3 bis. ARTA

GRAN BOTIGA

D'EN

JUAN VICENS (a) JAN

Ven de tota casta de articles, comestibles, galletes, etc

ES REPRESENTANT DE SA PERFUMERIA

L. CACCIO

TE DEPOSIT DE MAQUINES DE COSIR

Paff i Ancora

Com també tota casta d'instruments musicals. Bandurries, Gaiterres, etc.

Gran establiment d'en **Miquel Garau** Centro, 3-Artá

Sempre, Sempre, derrerres novelats en MERCERIA ● Extens surtit de PERFUMERIA

COLMADO

AMB CONSERVES DE TOTA CASTA

Representant dels licors de la casa MORENO amb el seu acreditat

Anís Miramar

Máquinas de cusi SINGER al contat i a pagues

No deixeu de visitar-lo amb la seguredat de que quedareu amb ganes de tornar-hi